

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ВИЩИЙ ДЕРЖАВНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКРАЇНИ
«БУКОВИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з наукової роботи
Професор О.І. Івашук

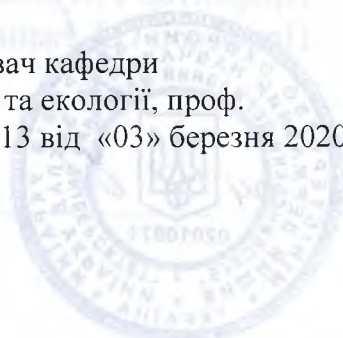
_____ 2020 року

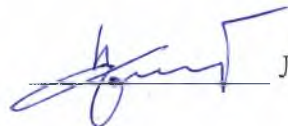
БІЛЕТНА ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ІСПИТУ
для вступників до аспірантури
напряму підготовки **22 «Охорона здоров'я»**
спеціальності - **222 «Медицина»**
зі спеціалізації - 14.02.01 - **«Гігієна та професійна патологія»**

Білетна програма вступного іспиту зі спеціалізації 14.02.01 - «Гігієна та професійна патологія» для вступників до аспірантури напряму підготовки 22 - Охорона здоров'я, спеціальності 222 - Медицина.

Затверджена на засіданні кафедри гігієни та екології та ПМК з дисциплін гігієнічного профілю.

Завідувач кафедри
гігієни та екології, проф.
(Протокол № 13 від «03» березня 2020 р.)

 Л.І. Власик

Голова предметно-методичної комісії
з дисциплін гігієнічного профілю, проф.
(Протокол № 4 від «05» березня 2020 р.)

С.Є. Дейнека

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Профілактика як один з основних принципів охорони здоров'я.
2. Поняття про суспільну та особисту профілактику.
3. Первинна, вторинна та третинна профілактика.
4. Гігієна як наука, її місце в роботі лікарів лікувального профілю. Мета, завдання та методи досліджень.
5. Закони гігієни.
6. Поняття про здоров'я та його критерії.
7. Групи здоров'я населення та їх характеристика.
8. Характеристика факторів навколишнього середовища, що впливають на здоров'я людини.
9. Види дії факторів навколишнього середовища на організм.
10. Віддалені наслідки дії хімічних та фізичних факторів довкілля.
11. Оцінка взаємозв'язків чинників навколишнього середовища та здоров'я населення.
12. Поняття про етіологічний фактор та етіологічний фактор ризику навколишнього середовища.
13. Класифікація факторів ризику навколишнього середовища. Вплив факторів ризику на формування здоров'я населення.
14. Погода. Визначення поняття. Погодоформуючі та погодохарактеризуючі фактори.
15. Медичне прогнозування погоди. Медична класифікація погоди (за В.Ф.Овчаровою)
16. Геліометеотропні реакції людини, визначення поняття, їх профілактика.
17. Клімат. Визначення поняття. Фактори, що формують та характеризують клімат місцевості. Особливості зміни клімату на сучасному етапі. Класифікація та гігієнічна характеристика кліматичних поясів. Кліматичне зонування території України.
18. Поняття про акліматизацію, фази акліматизації.
19. Використання кліматичних факторів з оздоровчою та профілактичною метою. Кліматичні курорти України.
20. Загальні закономірності глобального забруднення біосфери:
21. Природа сонячної радіації, основні складові елементикорпускулярної та електромагнітної частини сонячної радіації.
22. Гігієнічне значення видимої та інфрачервоної частини сонячного спектру.
23. Спектральний склад ультрафіолетової частини сонячної радіації на межі з атмосферою і на поверхні Землі (області А, В, С).
24. Озоновий шар атмосфери і його гігієнічне значення.
25. Основні види і механізми біологічної дії УФР.
26. Гігієнічне значення надлишкового опромінення людини Сонцем та штучними джерелами УФР.
27. Причини і наслідки "сонячного голодування" та показання для профілактичного УФО.
28. Використання УФР для первинної і вторинної профілактики різних захворювань.
29. Поняття про еритемну, фізіологічну та профілактичну дози УФ опромінення.
30. "Озонові дірки" як гігієнічна проблема.
31. Вплив кількості та якості питної води і умов водопостачання на стан здоров'я населення та санітарні умови життя.
32. Норми водопостачання та їх обґрунтування.
33. Інфекційні захворювання, збудники яких передаються через воду. Особливості водних епідемій, їх профілактика. Класифікація ВООЗ інфекційних хвороб, у механізмі передачі яких бере участь вода.
34. Захворювання неінфекційного походження, обумовлені вживанням недоброякісної води та засоби їх профілактики.
35. Проблема макро- і мікроелементозів водного походження. Гігієнічне значення жорсткості води. Ендемічний флюороз та його профілактика. Ендемічний карієс. Фторопротекція карієсу зубів та її значення в практиці централізованого водопостачання.
36. Внесок вітчизняних гігієністів у наукове обґрунтування та практичну реалізацію фторування води в централізованих системах водопостачання України. Залежність фторування води від

кліматичних умов місцевості.

37. Водно-нітратна метгемоглобінемія як гігієнічна проблема, її профілактика.

37. Загальні гігієнічні вимоги до якості питної води, їх показники - фізичні, органолептичні, показники природного хімічного складу, їх гігієнічна характеристика. Держстандарт на питну воду. (ГОСТ 2874-82, ДСанПіН-96).

39. Джерела і показники забруднення та епідеміологічної безпеки води (органолептичні, хімічні, бактеріологічні), їх гігієнічна характеристика.

40. Загальноприйняті методи очищення води при централізованій системі водопостачання (коагуляція, відстоювання, фільтрація), їх сутність та споруди, що з цією метою використовуються.

41. Методи знезараження води, їх класифікація, гігієнічна характеристика.

42. Хлорування води, його методи та реагенти, що використовуються з цією метою, недоліки хлорування.

43. Знезараження води озонуванням та опроміненням ультрафіолетовими променями, їх гігієнічна характеристика.

44. Спеціальні методи поліпшення якості води, їх сутність та гігієнічна характеристика (опріснення, деферизація, дезодорація, дезактивація).

45. Грунт, визначення поняття. Гігієнічне, епідемічне і ендемічне значення ґрунту.

46. Поняття про біогеохімічні провінції, ендемічні захворювання.

47. Класифікація ендемічних захворювань.

48. Ендемічний зуб, етіологія, патогенез і профілактика.

49. Хвороба Кешана, етіологія, патогенез і профілактика.

50. Молібденова подагра, етіологія, патогенез і профілактика.

51. Антропогенні біогеохімічні ендемії та їх профілактика.

52. Показники санітарного стану ґрунту, їх класифікація та гігієнічне значення.

53. Орієнтовна шкала оцінки рівня забруднення ґрунту і ступеню його небезпечності для здоров'я населення.

54. Гігієнічна характеристика методів знешкодження твердих відходів.

55. Вивізна система збору, видалення та знешкодження рідких відходів (поля асенізації, поля заорювання).

56. Методи знешкодження рідких відходів на очисних спорудах.

57. Хімічний склад атмосферного та видихуваного повітря.

58. Критерії та показники денатурації повітря (фізичні, хімічні, бактеріологічні). Антропотоксини.

59. Джерела забруднення повітря житлових приміщень. Окиснюваність повітря та вміст діоксиду вуглецю як чутливі непрямі показники денатурації повітря.

60. Характеристика показників для оцінки чистоти повітря приміщень.

61. Природна вентиляція, фактори, що її зумовлюють. Засоби підсилення природної вентиляції.

62. Показники ефективності природної вентиляції (необхідний та фактичний об'єм і кратність вентиляції), методи їх визначення.

63. Штучна вентиляція приміщень та показники, що її характеризують (об'єм і кратність вентиляції).

64. Гігієнічні аспекти умов життя в сучасному місті. Урбанізація як соціально-гігієнічна проблема.

65. Планування та забудова території населеного пункту. Принципи функціонального зонування території населених пунктів, розміщення в них житлових, промислових, будівельно-складських та рекреаційних зон.

66. Гігієнічне значення зелених насаджень.

67. Характеристика джерел забруднення атмосфери у населеному пункті.

68. Вплив забрудненого повітря на здоров'я і умови проживання населення.

69. Орієнтовна шкала оцінки рівня забруднення повітря і ступеню його небезпечності для здоров'я населення.

70. Засоби профілактики негативного впливу забрудненого атмосферного повітря на здоров'я.
80. Гігієнічні вимоги до розміщення лікарні в населеному пункті, з урахуванням існуючих об'єктів та "рози вітрів". Ситуаційний план.
81. Гігієнічні вимоги до генерального плану забудови лікарняної ділянки, функціональне зонування території, благоустрій, щільність забудови та озеленення.
82. Сучасні системи забудов лікарень (централізована, блочна, децентралізована-павільйонна, змішана), їх порівняльна характеристика, вплив на умови експлуатації, оснащення.
83. Гігієнічні вимоги до планування приймальних відділень лікарні, його значення для режиму експлуатації та профілактики внутрішньолікарняних інфекцій.
84. Гігієнічні вимоги до планування і режиму роботи відділень терапевтичного профілю.
85. Палатна секція терапевтичного відділення (кількість ліжок, варіанти планування, набір приміщень).
86. Гігієнічні вимоги до лікарняних палат терапевтичного відділення (кількість ліжок, площа та її наукове обґрунтування; показники мікроклімату, природного та штучного освітлення).
87. Характеристика гігієнічних умов в операційних (площа, внутрішнє оздоблення, орієнтація вікон, нормування показників природного та штучного освітлення, мікроклімату, особливості вентиляції).
88. Гігієнічна характеристика професійної діяльності лікарів хірургічного фаху (професійні шкідливі фактори та рекомендації щодо оздоровлення умов їх праці).
89. Гігієнічні вимоги до планування, обладнання і режиму експлуатації акушерських відділень.
90. Гігієнічні вимоги до планування, обладнання і режиму експлуатації інфекційних відділень.
91. Гігієнічні вимоги до планування, обладнання і режиму експлуатації дитячих відділень.
92. Гігієнічні вимоги до планування, обладнання і режиму експлуатації фтизіатричних відділень.
93. Внутрішньолікарняні інфекції, сучасні підходи визначення поняття.
94. Теорії та концепції внутрішньолікарняних інфекцій.
95. Шляхи передачі внутрішньолікарняних інфекцій.
96. Фактори передачі внутрішньолікарняних інфекцій.
97. Роль умовно-патогенної мікрофлори у виникненні внутрішньолікарняних інфекцій.
98. Основні принципи профілактики внутрішньолікарняних інфекцій.
99. Основи розслідування спалахів внутрішньолікарняних інфекцій в закладах охорони здоров'я.
100. Санітарно-гігієнічні заходи з профілактики внутрішньолікарняних інфекцій в спеціалізованих стаціонарах і відділеннях.
101. Санітарно-гігієнічні заходи з профілактики внутрішньолікарняних інфекцій у персоналі лікувально-профілактичних закладів.
102. Права і обов'язки персоналу лікувально-профілактичних закладів щодо профілактики внутрішньолікарняних інфекцій.
103. Функції їжі. Поняття про раціональне, превентивне, лікувально-дієтичне та лікувально-профілактичне харчування.
104. Режим харчування, його складові, наукове обґрунтування для різних груп населення та при різних умовах праці.
105. Фізіологічні норми харчування різних професійних та статево-вікових груп населення, їх наукове обґрунтування.
106. Раціональне харчування та умови його забезпечення.
107. Білки, жири, вуглеводи, вітаміни, мінеральні елементи та їх значення у харчуванні.
108. Основні принципи та раціони лікувально-профілактичного харчування.
109. Принципи лікувального харчування. Характеристика лікувальних дієт.
110. Функціональні обов'язки посадових осіб ЛПЗ з питань організації харчування хворих (головний лікар, черговий лікар, лікар-дієтолог, старша дієтсестра, медперсонал у відділеннях).
111. Перелік основних документів ЛПЗ, що стосуються організації харчування хворих.
112. Порядок проходження профілактичних медичних оглядів і обстежень персоналу, що має статус вільного доступу до харчоблоку, харчових продуктів та посуду. Абсолютні і відносні протипоказання для роботи у харчоблоці ЛПЗ.

113. Перелік харчових продуктів і страв, одержання, виготовлення та реалізація яких у ЛПЗ забороняється.
114. Перелік харчових продуктів і страв, які не дозволяється приймати відродичів хворого для передавання йому.
115. Поняття про аліментарні та аліментарно-зумовлені захворювання, їх класифікація.
116. Хвороби і синдроми недостатнього харчування, їх профілактика.
117. Хвороби і синдроми надлишкового харчування. Аліментарне ожиріння як гігієнічна проблема.
118. Харчові отруєння, їх визначення та класифікація.
119. Сальмонельозні токсикоінфекції, характеристика збудників, умови виникнення, профілактика.
120. Ботулізм, характеристика збудників, умови виникнення, профілактика.
121. Стафілококові токсикози, характеристика збудників, умови виникнення, профілактика.
122. Харчові мікотоксикози (афлатоксикоз, фузаріотоксикоз, ерготизм): характеристика збудників, умови виникнення, профілактика.
123. Скомбротоксикози.
124. Поняття про генетично-модифіковані продукти.
125. Методика розслідування випадків харчових отруєнь. Документи, що оформляються в процесі та при завершенні розслідування харчового отруєння.
126. Санітарне законодавство в області охорони праці.
127. Запобіжні та періодичні огляди робітників, організація їх проведення, оформлення облікової та звітної документації.
128. Сучасні принципи і критерії гігієнічної оцінки праці та її класифікації за ступенем важкості та напруженості.
129. Втома і перевтома, пояснення та наукові обґрунтування їх розвитку. Профілактика.
130. Класифікація шуму за спектральним складом, характером спектру і часовими характеристиками.
131. Дія шуму на орган слуху. Специфічна та неспецифічна дія шуму. Шумова хвороба. Заходи профілактики негативної дії шуму на організм, основні принципи гігієнічного нормування шуму.
132. Фізична характеристика та класифікація вібрації.
133. Вібраційна хвороба. Заходи щодо зниження несприятливої дії вібрації на організм людини.
134. Класифікація виробничого мікроклімату. Принципи гігієнічного нормування параметрів виробничого мікроклімату.
135. Особливості праці в умовах підвищеного атмосферного тиску. Профілактика кесонної хвороби.
136. Виробничий пил, дія на організм. Пневмокониози. Заходи з профілактики негативної дії пилу на організм.
137. Професійні отруєння свинцем, ртуттю, чадним газом, їх профілактика.
138. Порядок розслідування випадків професійних отруєнь чи захворювань.
139. Гігієнічні вимоги до земельної ділянки та будівлі навчальних закладів. Гігієнічні вимоги до планування і санітарно-технічного благоустрою (мікроклімат, вентиляція, освітлення) навчального кабінету та шкільного класу.
140. Профілактичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в школі. Режим дня школяра. Розклад уроків.
141. Гігієнічні вимоги до дитячих меблів, їх основні розміри та маркування.
142. Фізіолого-гігієнічні основи загартовування організму дітей і підлітків. Основні види, принципи і способи організації загартування.
143. Професійна орієнтація як гігієнічна проблема. Психофізіологічні аспекти професійного самовизначення. Професіографія.
144. Загальні закономірності росту і розвитку дитячого та підліткового організму. Критерії оцінки та показники здоров'я дітей і підлітків. Особливості розподілу дітей за групами здоров'я та фізичним вихованням.

145. Фізичний розвиток як важливий критерій оцінки стану здоров'я. Основні показники фізичного розвитку.
146. Поняття про біологічний та календарний вік. Показники рівня біологічного розвитку дітей і підлітків. Сучасні уявлення про епохальну та внутрішньовікову акселерацію і ретардацію.
147. Методи індивідуальної оцінки фізичного розвитку дітей та підлітків.
148. Методи оцінки фізичного розвитку організованих дитячих колективів.
149. Радіаційна гігієна як галузь гігієнічної науки і санітарної практики, її мета та завдання.
150. Іонізуючі випромінювання, що використовуються у виробництві, науці, медицині, їх джерела.
151. Якісні та кількісні характеристики радіонуклідів як джерел іонізуючих випромінювань, одиниці їх вимірювання.
152. Основні види променевих уражень організму та умови їх виникнення.
153. Гостра та хронічна променева хвороба, умови виникнення, етапи перебігу, основна симптоматика.
154. Норми радіаційної безпеки (НРБУ-97) і Основні санітарні правила (ОС-ПУ-01) роботи з радіоактивними речовинами та іншими джерелами іонізуючої радіації, принципи гігієнічного нормування.
155. Природні джерела іонізуючого випромінювання.
156. Антропогенні джерела іонізуючого випромінювання. Особливості Чорнобильської катастрофи, її гігієнічні та медичні аспекти.
157. Основні дозоутворюючі радіонукліди та їх характеристика (стронцій, цезій, йод, плутоній). Основні принципи аліментарної профілактики впливу на організм людини іонізуючого випромінювання.
158. Принципи та критерії поділу територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи.
159. Іонізуючі випромінювання як виробнича шкідливість для персоналу лікувальних закладів та пацієнтів при проведенні рентгенорадіологічних діагностичних та лікувальних процедур.
160. Гігієнічні вимоги до планування, санітарно-технічного і протирадіаційного обладнання рентгенологічних відділень лікарняних закладів.
161. Протирадіаційний захист персоналу і радіаційна безпека пацієнтів при проведенні рентгенологічних досліджень.
162. Гігієнічні вимоги до планування, санітарно-технічного обладнання відділень променевої терапії закритими джерелами опромінення.
163. Основні дозові ліміти сумарного зовнішнього та внутрішнього опромінення персоналу радіологічних відділень та інших категорій населення.
164. Гігієнічні вимоги до планування, санітарно-технічного обладнання відділень променевої терапії відкритими джерелами опромінення.
165. Принципи захисту персоналу при роботі з відкритими джерелами іонізуючого випромінювання.
166. Методи дозиметричного контролю. Прилади й установки для виміру іонізуючих випромінювань. Індивідуальний дозиметричний контроль.
167. Військова гігієна: визначення та завдання. Основні напрямки санітарно-гігієнічного контролю у системі Збройних Сил України.
168. Служба превентивної медицини Міністерства оборони України, її структура та завдання.
169. Центральне санітарно-епідеміологічне управління та його структура.
170. Види польового розміщення військ та їх характеристика.
171. Територіальні та регіональні санітарно-епідеміологічні підрозділи, та їх структура.
172. Санітарний нагляд у Збройних силах України. Їх види та зміст.
173. Вимоги до вибору ділянки для польового розміщення військ, її планування та санітарний благоустрій.
174. Польові житла, їх класифікація та гігієнічна характеристика. Види польового розміщення військ та їх характеристика.

175. Вимоги до вибору ділянки для польового розміщення військ, її планування та санітарний благоустрій.
176. Польові житла, їх класифікація та гігієнічна характеристика.
177. Фортифікаційні споруди, їх класифікація та гігієнічна характеристика.
178. Особливості мікроклімату, хімічного складу повітря, вентиляції, регенерації повітря в закритих фортифікаційних спорудах.
179. Завдання медичної служби по контролю за водопостачанням в польових умовах.
180. Вибір джерела водопостачання та проведення його санітарно-епідеміологічного, санітарно-топографічного і санітарно-технічного обстеження.
181. Гігієнічні вимоги до обладнання пункту водопостачання. Визначення якості води в польових умовах.
182. Методи очистки води в польових умовах (відстоювання, коагуляція, фільтрація)
183. Методи знезараження води в польових умовах (гіперхлорування, хлорування води з попередньою амонізацією). Методи дехлорування води.
184. Норми польового водопостачання та їх обґрунтування.
185. Методи знезараження індивідуальних запасів води з використанням табельних і нетабельних засобів.
186. Завдання медичної служби по контроль за водопостачанням у польових умовах при радіоактивному та хімічному забрудненні води.
187. Особливості вимог до питної води в польових умовах при надзвичайних ситуаціях. Організація та проведення медичної експертизи води при її радіоактивному та хімічному забрудненні.
188. Гранично допустимі рівні радіоактивного забруднення та концентрації отруйних речовин у воді при надзвичайних ситуаціях. Методи дезактивації та дегазації води.
189. Завдання медичної служби щодо нагляду за харчуванням військовослужбовців у польових умовах. Пункт харчування: структура, обладнання.
190. Харчовий статус: види та методи оцінки. Методика розрахунку індексу Кетле.
191. Гігієнічна характеристика основних харчових продуктів, що будуть використовуватись для забезпечення військовослужбовців у польових умовах (сухарі, консерви, харчові концентрати).
192. Методика санітарної експертизи основних харчових продуктів (сухарів, консервів, концентратів).
193. Контроль за вітамінізацією харчового раціону. Профілактика у військовослужбовців гіповітамінозу С.
194. Завдання медичної служби та особливості організації харчування в польових умовах при забрудненні продовольства радіоактивними речовинами (РР), отруйними речовинами (ОР), бактеріальними засобами (БЗ).
195. Шляхи забруднення та захист харчових продуктів від РР, ОР та БЗ.
196. Медична експертиза продовольства та можливі варіанти експертних висновків на різних етапах цієї експертизи.
197. Гранично допустимі рівні радіоактивного забруднення та концентрації отруйних речовин у харчових продуктах при надзвичайних ситуаціях.
198. Методи дезактивації та дегазації продуктів харчування.
199. Гігієна військової праці танкістів. Особливості повітряного середовища та фізичних факторів в танках (мікроклімат, хімічне забруднення, пил, шум, вібрація), профілактика їх шкідливого впливу на особовий склад.
200. Особливості підводного водіння танків. Будова та використання ізолюючих протигазів.
201. Гігієнічна характеристика умов праці в ракетних військах.
202. Ракетні палива: класифікація та вплив їх компонентів на організм військовослужбовців, профілактика.
203. Специфічні та неспецифічні чинники, що впливають на особовий склад радіолокаційних станцій (РЛС).

204. Особливості біологічної дії поля надвисокої частоти (НВЧ). Допустимі рівні опромінення полем НВЧ.
205. Профілактичні заходи щодо попередження впливу несприятливих чинників на організм особового складу РЛС.

Рекомендована література

Основна:

1. Гігієна та екологія: Підручник /За редакцією В.Г.Бардова.–Вінниця: Нова Книга, 2020 – 720 с.
2. Військова гігієна (загальні питання): Підручник / За редакцією проф. М.І.Хижняка. – Київ: Людмила, 2019. - 420 с.
3. Військова гігієна (гігієна праці в окремих видах та родах військ): підручник; за ред. проф. М.І. Хижняка.- К.: УВМА, 2019. – 402 с.
4. Внутрішньолікарняні інфекції та інфекційний контроль: Підручник // К.В.Юрко, В.М.Козько, Г.О.Соломенник. – Київ: ВСВ «Медицина», 2020. – 100 с.
5. Гігієна військової праці: навчальний посібник/В.А.Баркевич, А.А.Кожокару, О.М.Іванко – Київ: «Видавництво Людмила», 2018. – 420с.
6. Гігієна та екологія: підручник/За редакцією В.Г. Бардова. - Вінниця:Нова Книга, 2006. – 720с.
7. Гігієна харчування з основами нутриціології: підручник; у 2 кн. – Кн.1/ Т.І.Аністратенко, Т.М.Білко, О.В.Благодарова та ін.;За ред.проф. В.І.Ципріяна. – К.:Медицина, 2007. – 528с.
8. Гігієна харчування з основами нутриціології: підручник; у 2 кн. – Кн.2/ В.І.Ципріяна, І.Т.Матасар, В.І.Слободкін та ін.;За ред.проф. В.І.Ципріяна. – К.:Медицина, 2007. – 544с.
9. Радіаційна гігієна: підручник для лікарів-інтернів та лікарів слухачів /Мурашко В.О., Мечев Д.С., Бардов В.Г. та ін. - Вінниця: Нова Книга, 2013. - 376 с.
10. Гігієна праці: Підручник /Ю.І.Кундієв, О.П.Яворовський, А.М. Шевченко та ін.; за ред. акад. НАН України, НАМН України, проф. Ю.І. Кундієва, чл-кор. НАМН України проф. О.П.Яворовського. - К.: ВСВ “Медицина”, 2011. - 904с.

Додаткова:

1. Гігієна та екологія: Підручник / За редакцією В.Г.Бардова. – Вінниця: Нова Книга, 2006 – 720 с.
2. Загальна гігієна: Посібник для практичних занять / За загальною ред. Даценко І.І. – Львів: 2001. – 472 с.: іл.
- 3.Загальна гігієна. Словник-довідник. (І.І.Даценко, В.Г.Бардов, Г.П.Степаненко) Львів, 2001 р. – 244 с.
4. Запорожан В.М., Аряєв М.Л. ВІЛ-інфекція і СНІД. 2-ге вид., К.: Здоров'я, 2004. - 636 с.
- 5.Комунальна гігієна /Є.Г. Гончарук, В.Г. Бардов, С.І. Гаркавий, О.П.Яворський та ін.; за ред. Є.Г. Гончарука. – к.: Здоров'я , 2003. – 728 с.
6. Гігієна харчування з основами нутриціології (за ред. В.І.Ципріяна). – К., 1999. – 568 с.
7. Гігієна праці (під ред. А.М. Шевченка, О.П.Яворовського). – Вінниця: Нова Книга, 2005 – 520 с.
8. Гигиена /Под ред.акад РАМН Г.И.Румянцева. – М.: МЕДИЦИНА, 2000.-608с.: ил.
9. Пивоваров Ю.П. Гигиена и основы экологии человека: Учебник для студ. высш. мед. учеб. заведений / Ю.П. Пивоваров, В.В. Королик, Л.С. Зиневич; Под ред. Ю.П. Пивоварова. – М.: Издательский центр „Академия”, 2004 -528с.
10. Гигиена детей и подростков: Учебник /В.Н.Кардашенко, Е.П.Стромская и др. Под ред. В.Н.Кардашенко. – 2-е изд.; перераб. и доп. – М.: Медицина, 1988. – 512 с.: ил.
11. Военно-морская и радиационная гигиена. В 2-х томах. СПб.: 1998.-912 с.
12. Изучение влияния факторов окружающей среды на здоровье населения (Е.Г. Гончарук, Ю.В.Вороненко, Н.П. Марценюк). –К .,1989.
13. Гигиена климата (В.Г. Бардов). – К., 1990. – 207 с.
14. Гигиена больниц (И.И. Никберг). – К., 1993.

15. Гигиена лечебных учреждений (А.К. Маненко, Н.И. Сахновская) – К., 1982.; - 108 с.
16. Внутрибольничные инфекции (пер. с англ., под ред. Р.П.Венцеля). – М., 1990.
17. Внутрибольничные инфекции (пер. с венг.) (Д. Лошонци) - М.: 1978.
18. Труд и здоровье медицинских работников. (Под ред. В.К. Овчарова). – М., 1985.
19. Эпидемиология внутрибольничных инфекций (Р.Х. Яфаев, Л.П. Зуева). – Л., 1989.
20. Медицина катастроф: Учебное пособие (Под ред. В.М. Рябочкина, Г.И. Назаренко – М., 1996.
21. Медицина катастроф (А.В.Дубицкий, И.А.Семенов, Л.П. Чепкий). –К., 1993. – С. 3-92
22. Норми радіаційної безпеки України. (НРБУ-97); К.:1997.-121 с.
23. Основні санітарні правила протирадіаційного захисту України (ОСПУ-2001). – 136 с.
24. Рациональное питание (В.И. Смоляр). –К., 1991.
25. Військова гігієна з гігієною при на надзвичайних ситуаціях. – За ред. К.О.Пашка. / Підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів України. – Тернопіль, - „Укрмедкнига”, - 2005. – 310 с.
26. Правові основи державної служби медицини катастроф України. // Український науково-практичний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф. МОЗ., - Тернопіль, 2002. – 242 с.
27. Організація лікувально-профілактичних та санітарно-протиепідемічних заходів для ліквідації наслідків повеней. В.Ф.Москаленко, В.О.Волошин, І.М. Рогач. //Ужгород, 2001, - 92 с.
28. Руководство по тропическим болезням. /Под ред. А.Я.Лысенко.-М.: Медицина, 1983 – С. 5-52.
29. Гигиена водоснабжения и питания в условиях жаркого климата. /Под ред. Н.Ф.Кошелева. – Л.: Военно-медицинская академия, 1975. – 35 с.
30. Бардов В.Г., Сучков Б.П. Методические указания по самоподготовке студентов лечебного факультета по курсу „Гигиенические аспекты профилактики тропических болезней”. – К.: КМИ, 1988. – 32 с.
31. Тропические болезни: Учебник. /Под ред. Е.П.Шуваловой. – М.: Медицина, 1989. – С.6-7.
32. Гигиена водоснабжения и питания в условиях жаркого климата./Под ред Н.Ф. Кошелева- Л.: Военно-медицинская академия, 1975.-35 с.
33. Профілактична медицина. Загальна гігієна з основами екології. І.І.Даценко, Р.Д.Габович. Підручник, 2 видання. – Київ., „Здоров’я”, - 2004, - 792 с.
34. Гигиена. Р.Д.Габович, С.С.Познанский, Г.Х.Шахбазян – 3 –е изд., пере раб. и доп. – Киев: Вища школа, 1983.- 320 с.
35. І.І.Даценко, Р.Д. Габович . Основи загальної і тропічної гігієни. – К.: Здоров’я, 1995. – 424 с.
36. Пропедевтика гігієни, військова та радіаційна гігієна, навчальний посібник (В.Г.Бардов та співавт.) – ч. 1, 160 с. ; - ч. 2, 128 с. - К.; 1999.
37. Гігієна. Навчальний посібник до практичних занять для студентів медичних факультетів в. н. з. // В.Я.Уманський, Д.О.Ластков, А.М.Безсмертний, Н.Ф.Іваницька та інші.–Донецьк, 2004,384 с.
38. М.П. Машенко, Д.С.Д.С.Мечов, В.О. Мурашко. Радіаційна гігієна – Харків; МОЗ України, КМАПО, 1999.-389 с.
39. Навчально-методичні матеріали до практичних занять з гігієни та екології. Навчально-методичний посібник. – Чернівці: Медуніверситет, 2010 – 398 с.
40. Превентивна медицина у військах: підручник. В 3-х томах. 1 том / М.І. Хижняк, А.В. Верба, В.Л. Савицький, В.М. Якимець [та ін.]; за ред. проф. М.І. Хижняка. – К.: «Видавництво Людмила», 2018. – 468 с.
41. Превентивна медицина у військах: підручник. В 3-х томах. 2 том / М.І. Хижняк, А.В. Верба, В.Л. Савицький, В.М. Якимець [та ін.]; за ред. проф. М.І. Хижняка. – К.: «Видавництво Людмила», 2018. – 472 с.
42. Військова гігієна з гігієною при надзвичайних ситуаціях: підручник; за ред. К.О. Пашка. – Тернопіль: «Укрмедкнига», 2005. – 312 с.

У тому числі й інтернет-ресурси:

1. <http://moodle.bsmu.edu.ua/course/category.php?id=1348> (Електронний навчальний курс «Гігієна та екологія» на сервері дистанційного навчання MOODLE БДМУ).
 2. http://biotech.nuph.edu.ua/images/posibnik_gigiena.pdf
 3. http://www.ul-med.ru/load/uchebnik_kommunalnaja_gigiena_goncharuk_e_i_2006/57-1-0-1411
 4. http://kingmed.info/download.php?book_id=3757
 5. http://intranet.tdmu.edu.ua/data/books/zah_hih_kondr.pdf
- http://www.ul-ed.ru/load/uchebnik_obshhaja_gigiena_bolshakov_a_m_novikova_i_m_2002/57-1-0-1405